

11. PEATÜKK

Riigikontroll

§ 127. (§1) Riigikontroll kontrollib riiklike ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide majandustegevust, riigi rahaliste vahendite ning materiaalsete väärtuste kasutamist ja säilimist.

§ 128. (§2) Riigikontroll kontrollib kohalikes omavalitsustes riiklike vahendite kasutamist, nende ettevõtete majanduslikku tegevust, kus riigil on üle poole aktsiatega määratud hääletust või kelle laene või lepinguliste kohustuste täitmist garanteerib riik.

§ 129. (§3) Riigikontrolli juhib riigikontrolör, kelle nimetab ametisse ja vabastab ametist Riigikogu riigivanema ettepanekul.

Riigikontrolöri ametivolituste ühekordne kestvus on 4 aastat.

§ 130. (§4) Riigikontroll on oma tegevuses iseseisev. Üheaegselt riigieelarve täitmise aruande arutamisega Riigikogus esitab riigikontrolör igal aastal Riigikogule ülevaate riigi ressursside kasutamise ja vara säilitamise kohta eelmisel eelarveaasrtal.

Riigikontrolör võtab oma ülesannetesse kuuluvates küsimustres sõnaõigusega osa vabariigi valitsuse istungitest. Riigikontrolöril on oma ametkonna juhtimisel samad õigused, mis on seadusega ette nähtud ministrile.

Riigikontrolöri võib kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse poolt vastuvõetud otsuse põhjal.

Riigikontrolli töö täpsemat korraldust reguleerib seadus.

12. PEATÜKK

Õiguskantsler

§ 131. (§5) Õiguskantsler teostab järelevalvet riigivõimu- ja valitsemisorganite õigustloovate aktide vastavuse üle põhisea- duste ja seadustega ning kõrgeimat järelevalvet inim- ja kodanikuõiguste järgimise üle.

Põhiseaduse §§... ja ettenähtud juhtudel teeb õiguskantsler ettepaneku Riigikogule Riigikogu liikmete, riigivanema, peaministri ja ministrite kriminaalvastutusele võtmiseks.

§ 132. (§6) Õiguskantsleri nimetab ametisse ja vabastab

ametist Riigikogu riigivanema ettepanekul.

Õiguskantsleri ametivolituste ühekordne kestvus on 7 aastat.

§ 133. (§7) Kui õiguskantsler leiab, et riigivõimu- või valitsemisorgan või ametiisik on andnud välja seadusevastase õigustloova akti, teeb ta sellele organile või ametiisikule ettepaneku viia akt kahekümne päeva jooksul kooskõlla seadusega. Kui riigivõimu- või valitsemisorgan või ametiisik ei nõustu õiguskantsleri ettepanekuga või ei reageeri tema ettepanekule määratud tähtaja jooksul, siis teeb õiguskantsler Riigikogule esildised selle akti kehtetuks tunnistamiseks.

Paljude inimeste õigusi kitsendava või süstemaatilise inim- või kodanikuõiguste rikkumise korral peatab õiguskantsler seda põhjustava ametiisikute tegevuse või normdokumendi toime ja teeb esildise vastutuse küsimuses.

§ 134. (§8) õiguskantsler esitab kord aastas aruande Riigikogule.

§ 135. (§9) õiguskantsleril on õigus sõnaõigusega osa võtta Riigikogu ja selle komisjonide ning valitsuse istungitest. õigus- kantsleril on oma ametkonna juhtimisel kõik õigused, mis on seadusega ette nähtud ministrile.

§ 136. (§10) õiguskantslerit saab kriminaalvastutusele võtta riigivanema ettepanekul Riigikogu kahe kolmandiku koosseisu nõusolekul.

§ 137. (§11) õiguskantsleri ja tema ametkonna töö täpsemat korr5aldust reguleerib seadus.

13. PEATÜKK

Kohus

§ 138. (§12) Kohtuvõimu teostavad oma tegevuses sõltumatud kohtud, mis alluvad ainult seadusele.

§ 139. (§ 13) Kohtusüsteem koosneb:

- 1) maa- ja linnakohtutest ning halduskohtutest;
- 2) ringkonnakohtutest;
- 3) riigikohtust.

Erikohtute loomise m6nda liiki asjade või alade jaoks määrab seadus.

Erakorraliste kohtute moodustamine on keelatud.

§ 140. (§ 14) Maa- ja linnakohtud ning halduskohtud on

esimese astme kohtud.

Ringkonnakohtud on teise astme kohtud ning nad vaatavad apellatsioonide korras läbi esimese astmekohtu lahendeid.

Riigikohus on riigi kõrgeim kohus, kes vaatab kohtulahendeid läbi kassatsioonide korras. Riigikohus on ka põhiseadusliku järelevalve kohus.

§ 141. (§15) Riigikohtu ettepanekul Riigikogu poolt eluaegseks ametisse nimetatud kohtuniku ametivolitused võivad kesta 5 aastat üle üldise pensioniea.

Riigivanema ettepanekul Riigikogu poolt eluaegseks ametisse nimetatud riigikohtu esimehe ametivolitused võivad kesta 7 aastat üle üldise pensioniea.

Kohtumnikud ei või peale seaduses ettenähtud juhtude olla üheski muus valitud või nimetatud ametis.

Kohtuniku ametist tagandamise korra reguleerib seadus.

§ 142. (§16) Kohtute juures on prokurörid, kes esindavad riiklikku süüdistust ja teostavad järelevalvet kohtueelse uurimise ning kohtuotsuste täitmise üle.

§ 143. (§17) Kohus jätab konkreetse kohtuasja lahendamisel kohaldamata mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseadusega.

Kui Riigikohus konkreetse kohtuasja läbivaatamisel leiab, et kehtiv seadus rikub kodanike põhiõigusi ja -vabadusi või takistab nende kasutamist või paneb kodanikele kohustusi, mis on vastuolus põhiseaduse mõtte ja vaimuga, teeb ta Riigikogule esildise seaduse muutmiseks 20 päeva jooksul või tunnistab seaduse kehtetuks.

Kui kehtiv seadus on vastuolus põhiseadusega või kui mõni muu riigivõimu- või valitsemisorgani õigustloov akt on vastuolus põhiseaduse või seadusega, tunnistab riigikohus õiguskantsleri ettepanekul selle õigusakti kehtetuks.

§ 144. (§18) Kohtunikku saab ametisoleku ajal kriminaalvastutusele võtta ainult Riigikohtu ettepanekul Riigikogu otsuse alusel.

Riigikohtu esimeest saab tema ametisoleku ajal kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul kahe kolmandiku Riigikogu koosseisu nõusolekul.

14. PEATÜKK

Kohalik omavalitsus

§ 145. (§117) Kohalikku elu korraldavad iseseisvalt tegutsevad omavalitsused.

§ 146. (§118) Kohalike omavalitsuste esinduskoguks on volikogu, mis valitakse üldisel, otsesel, ühetaolisel ja salajasel hääletamisel.